7 ELEMENTEN VOOR LOOPBAANBEGELEIDING ISK-LEERLINGEN

1. PRAKTIJK ERVARING OPDOEN

Hoe kun je verbinding leggen met de praktijk?

2. DE LEERLING IS ACTIEF

Hoe kun je leerlingen een actieve rol geven?

3. SAMENHANGENDE ACTIVITEITEN

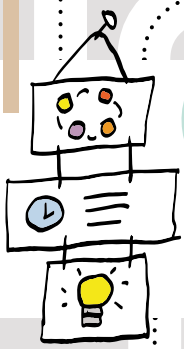

Hoe kun je zorgen voor een samenhangend traject?

4. REFLECTIE

Hoe kun je leerlingen zinvol laten reflecteren?

5. OUDERS BETREKKEN

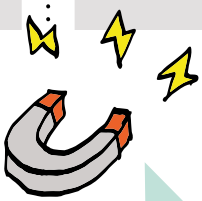

Hoe kun je ouders betrekken bij loopbaan-ontwikkeling?

6. LEREN OMGAAN MET VERWACHTINGEN

Hoe kun je leerlingen begeleiden in het omgaan met verwachtingen van anderen?

7. ZELFVERTROUWEN BIJ LOOPBAANKEUZES VERGROTEN

Hoe kun je het zelfvertrouwen bij loopbaankeuzes versterken?

SK VMBO STUDIEKEUZE

COLOFON

Handreiking loopbaanbegeleiding voor ISK-leerlingen

Auteurs
Annet Hermans
Régina Petit
Merlijn Karssen
Hanke Korpershoek

Vormgeving en illustraties
OptimaForma, Heilig Landstichting

April 2024
GION Onderwijs/Onderzoek en Kohnstamm Instituut

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt met financiering van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek.

Kijk hier voor de pdf van de Handreiking loopbaanbegeleiding voor ISK-leerlingen

Introductie

In deze praktische handreiking bespreken we werkzame elementen die bijdragen aan een effectief studie- en beroepskeuzeproces van leerlingen op de ISK. Daarnaast bieden we voorbeelden van tools en materialen om aan de slag te gaan met deze elementen. Het doel van de handreiking is scholen handvatten bieden om leerlingen effectief te kunnen begeleiden in hun loopbaan.

Deze handreiking komt voort uit het onderzoeksproject naar de effectiviteit van LOB-interventies voor leerlingen op het vmbo en de ISK[1]. De aanleiding voor het onderzoek is de kwetsbare positie van jongeren met een migratieachtergrond op de arbeidsmarkt. Een maatregel om succes op de arbeidsmarkt te vergroten en om uitval in het mbo tegen te gaan is een doelgerichter studiekeuzeproces waarbij het versterken van de loopbaancompetenties (zie pagina 3) en het opdoen van relevante werkervaring en vaardigheden centraal staan.

ISK's bereiden leerlingen voor op de doorstroom naar regulier onderwijs of werk. LOB is op ISK's nog relatief nieuw. Het bestaande LOB-materiaal is niet altijd geschikt voor de doelgroep vanwege het niveau van de Nederlandse taalbeheersing en de vaak zeer beperkte tijd in het rooster voor LOB. Omdat de klassensamenstelling geregeld verandert vanwege tussentijdse in- en uitstroom van leerlingen is het lastig om een doorgaande lijn in loopbaanbegeleiding aan te bieden.

We hebben onderzocht welke interventies effectief zijn voor het werken aan weloverwogen loopbaankeuzes in het bijzonder voor jongeren uit gezinnen met een migratieachtergrond. Uit de literatuurstudie[2], waar het onderzoeksproject mee begon, komen zeven elementen naar voren die bijdragen aan een effectief studie- en beroepskeuzeproces. LOB werkt positief als de loopbaancompetenties van de leerlingen versterkt worden, ze meer inzicht krijgen in eigen interesses en capaciteiten en hun zelfvertrouwen voor het maken van loopbaankeuzes groter wordt.

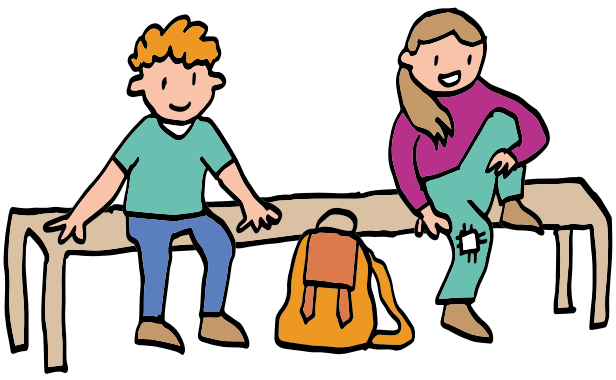

Zeven werkzame elementen voor effectieve LOB:

1. **Praktijkervaring opdoen**; ervaren hoe het er in de praktijk aan toegaat en in gesprek gaan met mensen uit de beroepspraktijk.
2. **De leerling is actief**; een bliksemstage of werkbezoek is effectiever als de leerling zelf ook actief is en iets mag doen.
3. **Samenhangende activiteiten**; als activiteiten op elkaar aansluiten is beter zichtbaar voor de leerling hoe alles met elkaar te maken heeft en wat het nut is.
4. **Reflectie**; oorbereiding en terugkijken op een ervaring maakt deze leerzamer. Dit kan door afwisselende opdrachten in de klas of thuis of door een gesprek met de docent die de leerling aan het denken zet.
5. **Ouders betrekken**; ouders zijn belangrijke beïnvloeders en gesprekspartners bij de studie- en beroepskeuze.
6. **Leren omgaan met verwachtingen**; eigen wensen en keuzes kunnen verdrongen worden door verwachtingen van anderen, zoals vooroordelen of discriminatie en door andere belemmeringen zoals geldzorgen..
7. **Zelfvertrouwen bij loopbaankeuzes vergroten**; goed geïnformeerd zijn over beroepen en opleidingen is een voorwaarde om goede loopbaankeuzes te kunnen maken.

De zeven elementen zijn in deze handreiking uitgewerkt. Bij ieder element is beschreven hoe dit op de ISK kan worden vormgegeven. Ook is aangegeven welke loopbaancompetenties versterkt worden als het element deel uitmaakt van LOB. Vervolgens wordt door middel van linkjes verwezen naar bestaande tools en materialen, waarmee scholen aan de elementen kunnen werken. In de laatste paragraaf is de rol van visie en beleid voor effectieve LOB beschreven. Daar komen o.a. de voorwaarden aan bod, de rol van het management, draagvlak bij mentoren en de benodigde tijd voor LOB. Ook worden daar tools en materialen aangeboden die scholen houvast bieden om in gesprek te gaan over LOB of het eigen LOB programma onder de loep te nemen.

1. INNOVATION LAB: Doorontwikkeling en effectmetingen van loopbaanoriëntatie en -begeleiding (LOB) voor vmbo- en ISK-leerlingen met een (niet-Westerse) migratieachtergrond.
2. Effectieve loopbaanoriëntatie en loopbaanbegeleiding (LOB) in het vmbo: een overzichtsstudie van nationale en internationale literatuur.

LOOPBAANCOMPETENTIES [1, 2]

1. **Motievenreflectie**
   Het onderzoeken van wensen en waarden die van belang zijn voor de loopbaan. Het gaat om bewustwording van wat werkelijk belangrijk is in het leven, wat je voldoening geeft en wat nodig is om prettig te kunnen werken.

2. **Kwaliteitenreflectie**
   Onderzoeken wat men (niet) kan en hoe dit gebruikt kan worden voor de ontwikkeling in de loopbaan. Het gaat om bewustwording van vaardigheden en eigenschappen en om deze te vertalen naar kwaliteiten en talenten die ingezet kunnen worden om doelen en wensen in leren en werk te realiseren.

3. **Werkexploratie**
   Het onderzoeken van eisen en waarden in werk en de mogelijkheden om te veranderen van werk; een zoektocht naar werk(zaamheden) waarin persoonlijke waarden overeenkomen met waarden die gelden in bepaald werk en waarin kwaliteiten aansluiten bij de ontwikkelingen die in dat werk voorkomen.

4. **Loopbaansturing**
   Planning en beïnvloeding van leren en werken. Het gaat om het maken van weloverwogen keuzes, het onderzoeken van consequenties van keuzes en daadwerkelijk acties ondernemen om werk en leren aan te laten sluiten bij eigen kwaliteiten en motieven en uitdagingen in werk.

5. **Netwerken**
   Contacten opbouwen en onderhouden op de arbeidsmarkt gericht op de loopbaanontwikkeling. Netwerkcontacten kunnen worden gebruikt om op de hoogte te blijven van ontwikkelingen, van werkmogelijkheden en om feedback te krijgen op het eigen functioneren.

6. **Omgaan met verwachtingen**
   Het leren omgaan met verwachtingspatronen, stereotypering en loopbaanbarrières. Het om kunnen gaan met verwachtingen van anderen, bijv. stereotypering naar geslacht en afkomst, discriminatie en racisme. Weten welke stappen gezet kunnen worden om na te gaan of verwachte loopbaanbarrières (bv. financiële belemmeringen om te gaan studeren) echte belemmeringen vormen.

1. Beschrijving loopbaancompetenties 1-5: Meijers, F. Kuijpers, M. en Bakker J. (2006). *Over leerloopbanen en loopbaanleren in het (v)mbo* (p. 39).

2. Toevoeging 6e loopbaancompetentie o.b.v.: Korpershoek, H., Karssen, M., Spijkerboer, A., Petit, R., & Hermans, A. (2022). *Effectieve loopbaanoriëntatie en loopbaanbegeleiding (LOB) in het vmbo. Een overzichtsstudie van nationale en internationale literatuur.* GION Onderwijs/Onderzoek & Kohnstamm Instituut.

Elementen 1 & 2
Praktijkervaring opdoen en de leerling is actief

Voor de leerlingen op de ISK ligt de focus op het leren van de Nederlandse taal. Ze zijn kort in Nederland en hebben weinig kennis van de doorstroommogelijkheden en het werkveld. Maar zij moeten vaak ook in korte tijd kiezen voor een richting of vervolgopleiding. Daarom is kennismaken met bedrijven en opleidingen en ervaren in de beroepspraktijk erg belangrijk.

Wat is het doel?

- Kennismaken met en ervaren in de praktijk geeft jongeren meer beeld van werk en beroepen.
- Interesse wekken voor onbekende sectoren en beroepsrichtingen.
- Mogelijke vooroordelen en verkeerde beeldvorming over beroepen en vervolgopleidingen rechtzetten.

Hoe kun je leerlingen hierbij effectief begeleiden?

- Laat leerlingen in een voorbereidende les nadenken over hun interesses en talenten en bij welke gastles of stageplek dit aansluit. Het is goed om leerlingen bewust te maken van wat zij bij zichzelf vinden passen. Belangrijk is dat ze actief worden begeleid bij het bedenken hiervan. Leerlingen vinden het moeilijk om op eigen kracht hun kwaliteiten te zien en keuzes te onderbouwen.
- Laat leerlingen voorafgaand aan een bedrijfsbezoek of gastles zich verdiepen in het beroep of bedrijf en bedenken wat ze te weten willen komen. De vragen nemen ze mee naar het bedrijf of de gastles.
- Maak vooraf het doel van de activiteit voor alle betrokkenen duidelijk
- Wanneer leerlingen begeleid worden in hoe ze keuzes voor bijv. een snuffelstage kunnen maken, krijgen ze bagage mee voor volgende loopbaankeuzes.
- Laat bij een LOB-activiteit zien hoe deze past in het grotere geheel van het LOB-programma van het leerjaar.
- Een stage of werkbezoek is effectiever als een leerling een actieve rol heeft. Bespreek met het stagebedrijf dat leerlingen een opdracht uitvoeren waardoor ze zelf iets ervaren van het vakgebied.
- Laat leerlingen terugkijken op ervaringen en bedenken wat ze hebben ontdekt over de eigen talenten en interesses. Zo krijgen zij een steeds scherper beeld van welk werk en welke opleiding passend zijn.

Welke loopbaancompetenties worden versterkt?

Werkexploratie, kwaliteiten- en motievenreflectie en netwerken.

Wat kan de ISK doen?

ISK's die in een gebouw met het vmbo zijn gehuisvest, hebben de mogelijkheid om leerlingen kennis te laten maken met profielvakken en zo ervaringen te laten opdoen op school. Andere ISK's kunnen, eventueel samen met externe partners (zoals Jetnet loket of Jinc), bedrijfsbezoeken en snuffelstages organiseren zodat leerlingen kennis maken met de praktijk. Ook gastlessen op school door beroepsbeoefenaren of een dagje meelopen met een kennis of familielid geven een beeld van werk en beroepen. Daarnaast kan ook het werken aan vakinhoudelijke opdrachten in samenwerking met het werkveld of het mbo heel nuttig zijn of in de klas of thuis filmpjes kijken over beroepen aan de hand van een opdracht.

LEERLINGEN OVER PRAKTIJKERVARINGEN

Opdrachten

Opdracht 1 – Beroepen om jou heen*
De opdracht bestaat uit twee werkbladen. Op een werkblad brengen leerlingen drie beroepen in de familie in kaart. Op het andere werkblad beantwoorden ze vragen over drie beroepen in de omgeving.

- Opdrachtkaart 'Beroepen om jou heen'

Opdracht 2 – Welke beroepen zijn dit? *
Bij deze opdrachtkaart hoort een werkblad met foto's van verschillende beroepen. De opdracht is om de naam van het beroep en kenmerken van het beroep erbij te schrijven.

- Opdrachtkaart 'Welke beroepen zijn dit?'

Opdracht 3 – Stage lopen*
Bij de opdrachtkaart hoort een werkblad voorbereiding stage, bellen met een stage en een werkblad voor de vragen en antwoorden tijdens het bezoek aan een bedrijf.

- Opdrachtkaart 'Stage lopen'

Opdracht 4 – Voorbereiden op een bedrijfsbezoek**
De jongeren bereiden zich voor op een bedrijfsbezoek door informatie op te zoeken en beschrijven wat hun verwachtingen van dit bezoek zijn.

- ISK en LOB Opdrachten

LOB- BETROKKENE OVER PRAKTIJKERVARINGEN

"Bijna alle klassen krijgen praktijklessen, bijvoorbeeld structureel 2 uur koken per week. Dat vinden ze echt heel leuk. We hebben een fietsenmaker hier gehaald en dan zie je ook dat ze daar echt enthousiast over zijn, althans de praktijkschool groep, die vond het fantastisch, die halen 'm uit elkaar en zetten 'm gedeeltelijk weer in elkaar."

* Bron: www.bekijkjetoekomstnu.nl, mogelijk gemaakt door Spirit4You. ** Bron: Expertisepunt LOB

Element 3
Samenhangende activiteiten

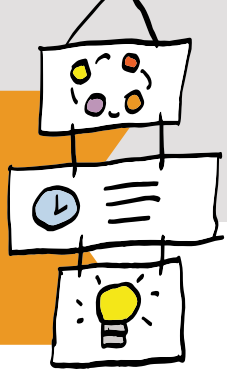

Om een doordachte keuze voor een vervolgopleiding of voor werk te kunnen maken, bouwen de ISK-leerlingen een beeld op van hun kwaliteiten, interesses en van werk en opleidingen. Dat gebeurt in LOB-lessen, maar ook in andere lessen en bij andere activiteiten. Ze bereiden zich voor op een LOB-activiteit, kijken er achteraf op terug en maken een vervolgstap. Deze cyclus herhaalt zich een aantal keer in de korte periode dat ze op een ISK zitten. Voor de leerlingen is de samenhang tussen de activiteiten duidelijk.

Wat is het doel?

- Een logisch traject van op elkaar aansluitende LOB-activiteiten per leerjaar.
- Leerlingen, mentoren, docenten en ouders hebben inzicht in alle LOB-activiteiten in een schooljaar.
- Docenten (vaak mentoren) komen in loopbaangesprekken terug op een eerdere ervaring en kijken vooruit naar een volgende om zo ook de samenhang duidelijk te maken.

Hoe kun je leerlingen hierbij effectief begeleiden?

Als activiteiten aansluiten bij de fase waarin de leerlingen zich in het onderwijs bevinden, dan is het effectief. Voor leerlingen die heel kort in Nederland zijn, ligt de focus op het leren van de Nederlandse taal. Maar ook in NT2 lessen kan er aandacht zijn voor kwaliteiten, interesses en beroepen. In het tweede jaar op de ISK is aandacht nodig voor beroepsrichtingen en opleidingen én voor het keuzeproces.

- Verbind alle LOB-activiteiten en gesprekken met elkaar en visualiseer deze als 'LOB-lijn' voor leerlingen, docenten en ouders.
- Bij elke LOB-activiteit maakt de docent het doel duidelijk en legt de link met het LOB-programma van dat jaar. De leerling blikt terug op een vorige activiteit, en kijkt vooruit naar een volgende activiteit, op die manier wordt de samenhang duidelijk.
- Een portfolio of LOB-cv kan helpen om de verbinding tussen de LOB-activiteiten te zien. De leerling en de docent kijken in het portfolio terug op een eerdere ervaring en vooruit naar een volgende activiteit. Hiermee wordt de ontwikkeling zichtbaar.
- In individuele gesprekken reflecteren de docent en de leerling op motieven, kwaliteiten of ambities en op eerdere ervaringen die zijn vastgelegd in het portfolio. Op die manier wordt de samenhang duidelijk.

Welke loopbaancompetenties worden versterkt?

Loopbaansturing.

Wat kan de ISK doen?

Leerlingen vinden het vaak lastig om het doel en de samenhang te zien tussen verschillende LOB-activiteiten. De docent speelt een belangrijke rol in het toelichten van het doel en het zichtbaar maken van de samenhang tussen de verschillende onderdelen, het liefst ook gevisualiseerd, bijvoorbeeld met een poster in de klas.

Ter inspiratie: een voorbeeld voor het visualiseren van een LOB-leerlijn.

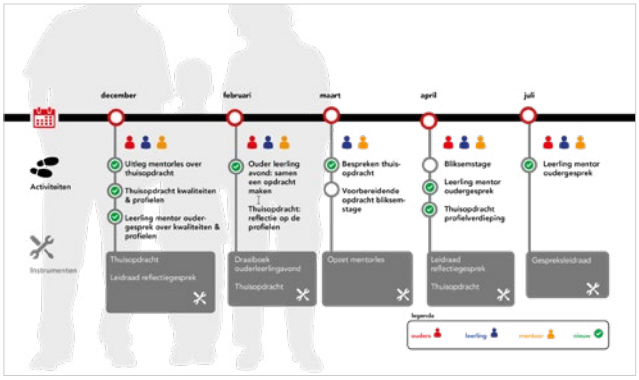

En een voorbeeld van ISK 2e leerjaar[1].

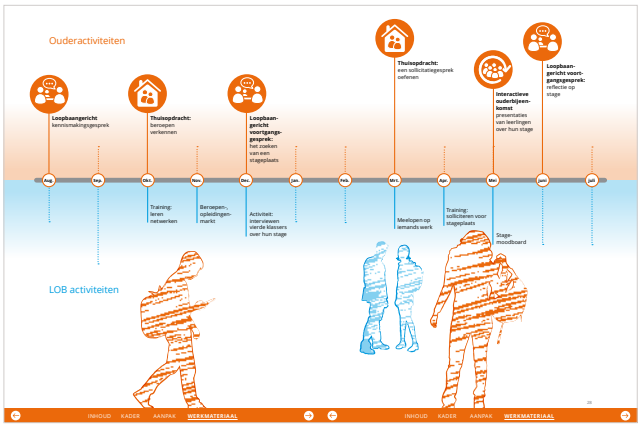

1. Lusse, M., Kuijpers, M., Strijk, M., Diender, A., & Hermans, A. (2018). Handreiking ouders en LOB. Vormgeving en opmaak: JARGO-design.

Tool 1 – De checklist LOB

Met deze checklist breng je per jaar in kaart welke LOB activiteiten op de ISK worden ingezet.

[1] Vink aan als de activiteit plaatsvindt. / [2] Geef de klas een nr. bv 1 instroomklas, 2 halfgevorderden, 3 uitstroomklas pro 4 mbo etc. / [3] Omcirkel ja of nee.

Tool 2 – De curriculumplanner*

Met de LOB-curriculumplanner inventariseer je in vier stappen het LOB programma van je school, maak je dit inzichtelijk en versterk je het programma, zodat er een doorlopende LOB-leerlijn ontstaat voor de ISK.

De LOB-curriculum planner

LOB ACTIVITEIT[1]	**LEERJAAR[2]** In welk jaar vindt de activiteit plaats?	**VOORBEREIDING[3]** Is er een voorbereidings-opdracht?	**REFLECTIE[3]** Is er een reflectie-opdracht of -gesprek na de activiteit?	**OUDERS[3]** Zijn ouders betrokken?
Individuele gesprekken op school				
☐ Individueel gesprek met docent of mentor in het kader van LOB	1 – 2 –	ja / nee	ja / nee	ja / nee
☐ Individueel gesprek met de decaan in het kader van LOB	1 – 2 –	ja / nee	ja / nee	ja / nee
Gezamenlijke opdrachten op school				
☐ Groepsopdracht in het kader van LOB (bijv. discussie, presentatie)	1 – 2 –	ja / nee	ja / nee	ja / nee
☐ Spelvormen (bijv. beroepenspel)/ bedrijfssimulatie	1 – 2 –	ja / nee	ja / nee	ja / nee
Activiteiten met beroepsbeoefenaren/ bedrijven of instellingen				
☐ Gastspreker vertelt over beroep	1 – 2 –	ja / nee	ja / nee	ja / nee
☐ Gesprek met een beroepsbeoefenaar	1 – 2 –	ja / nee	ja / nee	ja / nee
☐ Beroepenmarkt/beroepen-carrousel/beroepenfeest	1 – 2 –	ja / nee	ja / nee	ja / nee
☐ Bedrijfsbezoek of excursie	1 – 2 –	ja / nee	ja / nee	ja / nee
☐ Project om kennis te maken met beroepsrichting	1 – 2 –	ja / nee	ja / nee	ja / nee
Activiteiten met vervolgonderwijs				
☐ Opleidingenmarkt	1 – 2 –	ja / nee	ja / nee	ja / nee
☐ Open dag vervolgonderwijs	1 – 2 –	ja / nee	ja / nee	ja / nee
☐ Proefles, workshop, samenwerkings-project of andere oriëntatie-activiteit in het vervolgonderwijs	1 – 2 –	ja / nee	ja / nee	ja / nee
Stages				
☐ Oriënterende korte stage/bliksemstage	1 – 2 –	ja / nee	ja / nee	ja / nee
☐ Verdiepende langere stage	1 – 2 –	ja / nee	ja / nee	ja / nee
Overige activiteiten				
☐ Beroepskeuzetest/interessetest	1 – 2 –	ja / nee	ja / nee	ja / nee
☐ Thuisopdracht/huiswerkopdracht in het kader van LOB	1 – 2 –	ja / nee	ja / nee	ja / nee
☐ Andere activiteit(en), nl.	1 – 2 –	ja / nee	ja / nee	ja / nee

* Bron: Expertisepunt LOB

Element 4
Reflectie

Een goede voorbereiding op een activiteit en achteraf hierop terugkijken zijn nodig om leerlingen te laten nadenken over de betekenis van een (praktijk)ervaring. Ook bij het bekijken van een filmpje over een bedrijf is dit nodig. Wat hebben ze ontdekt en geleerd over de inhoud van het werk of over het bedrijf? Wat vinden ze leuk, waar zijn ze goed in en welke beroepen en opleidingen passen bij het bedrijf? Maar reflectie omvat ook het bespreken met de leerlingen van de uitkomsten van een kwaliteitenspel of een beroepskeuzetest, of ze deze uitkomsten hadden verwacht en wat dit betekent voor bijv. de profielkeuze of keuze vervolgopleiding.

Wat is het doel?

Door reflectie op school en thuis over de interesses, kwaliteiten en keuzes van leerlingen krijgen ze een steeds beter beeld van zichzelf, van beroepen en vervolgopleidingen. Dit helpt om loopbaankeuzes te onderbouwen.

Hoe kun je leerlingen hierbij effectief begeleiden?

- Leerlingen leren het meest over hun ervaring in een gesprek met een docent, maar ook met medeleerlingen en met hun ouders/verzorgers.
- Kies verschillende werkvormen om te reflecteren. Laat leerlingen bijvoorbeeld in een klein groepje pitchen over een gastles of over een interview met een beroepsbeoefenaar. Laat ze een blog, moodboard of collage maken over een (praktijk)ervaring aan de hand van vragen. Reflectie door het schrijven van een verslag past niet goed bij ISK-leerlingen en levert alleen nieuwe inzichten op als de docent hierover met de leerlingen in gesprek gaat.
- Het helpt leerlingen als ze een gesprek met docent en ouders voeren over iets concreets. Dit kan bijvoorbeeld een filmpje, mindmap of moodboard van kwaliteiten en interesses zijn of een foto van het leukste onderdeel van de stage.
- Om te zorgen dat reflectiegesprekken leiden tot nieuwe inzichten, brengt de leerling eigen ervaringen in en legt de docent de relatie met kwaliteiten, beroepen of vervolgopleiding. De docent luistert actief, vraagt door, vat samen en zet aan tot reflectie door aanvullende vragen te stellen en niet zelf in te vullen. De docent bespreekt welke concrete vervolgstappen de leerling kan zetten met de nieuwe inzichten.
- Bedenk dat reflectiegesprekken gepaard kunnen gaan met onzekerheid van leerlingen. Zorg dat mentoren voldoende kennis en handvatten hebben om dit proces goed te begeleiden.

Welke loopbaancompetenties worden versterkt?

Motievenreflectie, kwaliteitenreflectie, werkexploratie en loopbaansturing.

Wat kan de ISK doen?

Het is belangrijk dat in de (vak)lessen tijd wordt genomen voor reflectie. Leerlingen kunnen individueel of in groepjes aan de hand van een opdracht terugkijken op een ervaring. Dit kan tijdens mentor- en LOB-lessen, maar ook in de vaklessen, om zo de verbinding tussen de (praktijk)vakken en opleiding en beroep te maken. Ook tijdens een driegesprek van leerling, mentor en ouders kan de mentor vragen aan de leerling stellen over een ervaring en ouders vragen daarop te reageren.

LEERLINGEN OVER WENSEN VOOR REFLECTIE

LOB betrokkene: bij 'IMC on tour' beantwoorden iedere keer twee leerlingen een vraag in het boekje. Deze keer was de vraag: wat heb jij geleerd van de afgelopen drie IMC on tour lessen? Het waren lessen van een kunstenaar met een eigen zaak die T-shirtjes maakte.

Iik dacht dat ik niet handig was met mijn handen, maar ik heb hierbij geleerd dat ik er best goed in ben. "

Tool 1 – Toelichting verloop loopbaangesprek[1]

1. Terugkijken op ervaringen
Welke ervaring wil je met me delen? Vertel. Wat was je rol op dat moment? Wat werd er van je verwacht?

2. Reflecteren op ervaring
Wat deed jij hierin heel goed? Hoe zou je dit inzicht op deze ervaring willen noemen?

3. Vooruitkijken naar keuze
Wat wil je uitproberen of leren over je toekomstige vak, studie of werk? Wat is er nodig om een vervolgkeuze te maken?

4. Activeren van gemaakte keuze
Hoe ga je contact leggen met degene die jou kan helpen? Waar kun je tegenaan lopen? Hoe kun jij dit oplossen?

Tool 2 – Tips voor loopbaangerichte reflectie

- Kijk terug op een concrete ervaring en vraag met name naar momenten die indruk op de leerling hebben gemaakt.
- Het kan gaan om een positieve of negatieve ervaring. Geef geen oordeel, vraag door waarom de leerling de ervaring positief of negatief vond.
- Probeer de leerling gedetailleerd naar de ervaring te laten kijken door korte, gerichte vragen te stellen.
- Voorbeeld: de leerling heeft stage gelopen bij een fietsenmaker, wil zeker geen fietsenmaker worden. In gesprek met de leerling over welke taken wel en niet aanspraken, bleek dat de leerling het klantcontact wel interessant vond.
- Vraag door op wat de leerling laat zien of vertelt.
- Probeer de leerling aan het denken te zetten door te vragen wat heel goed/niet goed ging, interessant of niet interessant was en wat dit zegt over de eigen kwaliteiten en motieven.
- Vraag of de leerling eerder een vergelijkbare ervaring heeft gehad. Vraag door om te ontdekken of er een rode draad is in deze vergelijkbare ervaringen.
- Vraag wat de leerling nog meer zou willen ontdekken over werk, een opleiding of over werken in een specifiek bedrijf of organisatie.
- Vraag de leerling wat of wie hij/zij nodig heeft om een vervolgstap te zetten.

Tool 3 – Online module Loopbaan-gesprekken voeren*

In deze module krijg je tips voor het voeren van een loopbaangesprek. Zie vooral hoofdstuk 4: het voeren van een loopbaangesprek.

- www.expertisepuntlob.nl/scrom/Module6/story

Opdrachten

Opdracht 1 – Voorbereiden op bedrijfsbezoek*
De leerlingen bereiden zich voor op een bedrijfsbezoek door informatie te zoeken en te beschrijven wat hun verwachtingen van dit bezoek zijn.

- ISK en LOB Opdrachten

Opdracht 2 – Een moodboard maken van mijn bedrijfsbezoek*
Leerlingen leggen hun ervaring van het bedrijfsbezoek vast met beelden en woorden.

- ISK en LOB Opdrachten

Opdracht 3 – Bezoek een open dag in het mbo?*
De leerlingen bereiden zich voor op een open dag op het MBO. Ze verdiepen zich in opleidingen die ze interessant vinden. Tijdens de open dag ervaren ze hoe het is op een mbo en erna kijken ze terug op hun ervaringen.

- ISK en LOB Opdrachten

Opdracht 4 – Maak een strip van je ervaringen!*
Jongeren ervaren hoe het is om een talent of ambitie concreet en kort te verwoorden in een (digitale) strip.

- Maak een strip van je ervaringen

[1] www.expertisepuntlob.nl/tools/lob-kennisbank/loopbaangesprek

* Bron: Expertisepunt LOB

Element 5
Ouders betrekken

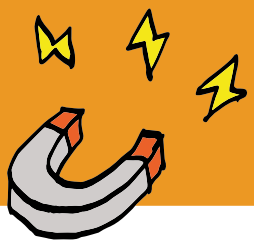

Ouders/verzorgers zijn belangrijke gesprekspartners en beïnvloeders van studie- en beroepskeuze ook al zijn zij zich daar vaak niet van bewust. De invloed van ouders op leerlingen kan groot zijn, ook als zij in het buitenland zijn.

Wat is het doel?

Ouders kunnen hun kind ondersteunen bij het keuzeproces door in gesprek te gaan over kwaliteiten en motieven. Ze kunnen, ook zonder veel kennis van het onderwijssysteem en de arbeidsmarkt, hun kind stimuleren om meer te weten te komen over beroepen en bijvoorbeeld naar een open dag te gaan. Voor leerlingen die zonder ouders in Nederland zijn, is het goed om in overleg met de leerling te kijken wie deze rol kan vervullen.

Hoe kun je ouders en leerlingen hierbij effectief begeleiden?

- Maak ouders en leerling van begin af aan duidelijk dat ouders een rol hebben in de loopbaanontwikkeling van hun kind en zorg ervoor dat ze zich toegerust voelen om deze rol te vervullen.
- Draag bij aan zelfvertrouwen en trots van de leerling door kwaliteiten en motieven te bespreken tijdens een leerling-mentor-oudergesprek. Zorg dat de ouder ook inbreng in dit gesprek heeft.
- Besteed met ouders aandacht aan de ambities en interesses van de leerling.
- Maak ouders en leerling duidelijk dat het belangrijk is voor de motivatie en het schoolsucces dat de leerling leert om eigen keuzes te maken.
- Geef ouders concrete handvatten zoals een thuisopdracht voor het gesprek thuis over de kwaliteiten en loopbaanontwikkeling van hun kind.
- Geef ouders en leerlingen informatie over mogelijkheden voor de leerling in het onderwijssysteem en over de kansen op de arbeidsmarkt in diverse sectoren. Zorg ervoor dat communicatie met ouders en leerlingen hierover niet alleen schriftelijk plaatsvindt.

Welke loopbaancompetenties worden versterkt?

Kwaliteiten- en motievenreflectie en loopbaansturing.

Wat kan de ISK doen?

Ouders die weinig zicht hebben op het onderwijssysteem en de arbeidsmarkt, voelen zich vaak onzeker in het ondersteunen van hun kind bij het maken van loopbaankeuzes. Daarom is het belangrijk ouders goed te informeren en te betrekken bij loopbaanactiviteiten van de leerlingen. De school informeert ouders niet alleen, maar stimuleert ook dat ouders en leerlingen hier thuis over praten. Bijvoorbeeld over wat de leerling te weten wil komen op een open dag of wat ze vonden van een bedrijfsbezoek of stage.

LEERLINGEN OVER HOE BELANGRIJK ZE HET VINDEN DAT OUDERS MEEDENKEN BIJ HUN KEUZE

Tools

Tool 1 – Video's over het Nederlandse onderwijssysteem*
Vier video's die een beeld geven van de ISK in relatie tot het Nederlandse onderwijssysteem en van de verschillende leerroutes. Geschikt voor leerlingen en ouders die het Nederlands niet goed beheersen en meer willen weten van de ISK en het Nederlandse onderwijssysteem.

- Video's Nederlands onderwijssysteem

Tool 2 – Toolbox School-oudercontact & LOB**
Op de website van het ITTA, Kennisinstituut voor taalontwikkeling staat de toolbox 'School-oudercontact & LOB op de ISK' met gespreksleidraden voor voortgangsgesprekken, beroepenkaarten, stappenplannen voor het organiseren van ouderavonden, opdrachten en een praatplaat over het Nederlandse onderwijssysteem.

- Toolbox School-oudercontact & LOB

Tool 3 – Wegwijzer Ouders en LOB***
Er zijn verschillende manieren voor ISK's om ouders actief te betrekken bij het studie- en beroepskeuzeproces zoals thuisopdrachten, leerling-mentor-oudergesprekken en ouderavonden.

Wegwijzer Ouders en LOB.

Thuisopdrachten

Korte opdrachten waarmee leerlingen thuis met ouders in gesprek gaan over bijvoorbeeld kwaliteiten, de profielen of over stages. Opdrachten waarbij ze nadenken over kwaliteiten van de leerling, samen de profielen bekijken of nagaan wat een passende stageplek kan zijn. Jongeren gaan liever in gesprek dan dat ze veel moeten lezen en schrijven. Het inzetten van thuisopdrachten kost de school en ouders weinig tijd en blijkt goed haalbaar te zijn. Wel is van belang dat school ouders op de hoogte brengt van de opdracht en dat docenten in de klas terugkomen op de gemaakte thuisopdracht en dat leerlingen dit weten.

Opdracht 1 – Beroepen kiezen***
Door met een familielid te praten, onderzoeken jongeren drie beroepen en weten ze waarom ze dit beroep wel of niet interessant vinden. Dit wordt door de mentor nabesproken.

- ISK en LOB Opdrachten

Opdracht 2 – Kwaliteiten ontdekken***
In deze opdracht onderzoekt de leerling samen met een ouder of een ander familielid welke kwaliteiten hij/zij inzet in bepaalde situaties. Zo ontdekt de leerling sterke kanten van zichzelf.

- ISK en LOB Opdrachten

Leerling-mentor-oudergesprekken

Tijdens deze loopbaangerichte gesprekken wordt ook gesproken over de studie- en beroepskeuze. In het gesprek kan de thuisopdracht worden aangekondigd en toegelicht of nabesproken.

Gespreksleidraden voor het voeren van voortgangsgesprekken (leerling-mentor-ouders)

Handreiking 'Ouders en LOB'.

Op blz. 56 t/m 63 staan vier gespreksleidraden:

- Loopbaangericht kennismakingsgesprek
- Loopbaangericht voortgangsgesprek: voorbereiden profielkeuze
- Loopbaangericht voortgangsgesprek: zoeken stageplaats
- Loopbaangericht voortgangsgesprek: opleidingskeuze

Interactieve ouderbijeenkomsten

Er zijn veel mogelijkheden voor interactieve ouderbijeenkomsten. Leerlingen kunnen met hun ouders een profiel verkennen, een spel doen of leerlingen kunnen in groepjes een presentatie geven aan ouders over hun stage. Dit geeft ouders meer beeld van de loopbaanactiviteiten van hun kind.

Opdracht 3: Ouderavond kansrijke beroepen***
Jongeren en hun ouders worden zich bewust dat er beroepen zijn met meer en minder baankansen.

- ISK en LOB Opdrachten

*Bron: Lowan **Bron: ITTA ***Bron: Expertisepunt LOB

Element 6
Leren omgaan met verwachtingen

Leerlingen hebben te maken met verwachtingen van anderen. Het kan gaan om verwachtingen van ouders over welke beroepen geschikt zijn voor 'ons soort mensen' of een lage of hoge status hebben. Het kan ook gaan over vakgebieden of beroepen die typisch voor jongens of meisjes zouden zijn. Ouders kunnen soms weinig ruimte geven voor eigen keuzes en wensen van hun kinderen, of dragen onbewust bepaalde verwachtingen uit.

Maar niet alleen ouders, ook een stagebedrijf of leraren kunnen verwachtingen hebben. Soms onderschatten ze wat een leerling kan en raden bijvoorbeeld een technische opleiding af omdat dit te moeilijk zou zijn. Onbewust kunnen ook stereotypen worden overgebracht bijvoorbeeld dat meisjes geschikter zouden zijn voor de zorg. Deze verwachtingen kunnen ertoe leiden dat leerlingen te weinig vertrouwen op hun capaciteiten. Ze volgen dan niet hun motivatie en interesses maar voldoen aan verwachtingen van anderen en sluiten bepaalde beroepsrichtingen als mogelijkheid uit. .

Wat is het doel?

De leerling is zich bewust van de eigen kwaliteiten en interesses en van de verwachtingen van de omgeving. De leerling leert eigen keuzes te maken en om te gaan met stereotype beelden en de verwachtingen van anderen.

Hoe kun je leerlingen hierbij effectief begeleiden?

In Nederland is er tot nu toe weinig aandacht geweest voor het omgaan met verwachtingen. Uit buitenlandse onderzoek blijkt dat specifieke aandacht bij LOB in het omgaan met verwachtingen van anderen effectief kan zijn.

- Zorg dat op school het gesprek gevoerd wordt met leerlingen over hun ervaringen met verwachtingen van anderen.
- Weerbaarheid van leerlingen vergroten bij het maken van eigen keuzes en oefenen met reageren op negatieve reacties van anderen.
- Aandacht besteden aan loopbaanbarrières die leerlingen kunnen ervaren; thuis, op school en in de beroepspraktijk (bijv. een leerling denkt geen vervolgopleiding te kunnen volgen omdat studeren te duur is).

Welke loopbaancompetenties worden versterkt?

Kwaliteiten- en motievenreflectie, omgaan met verwachtingspatronen, stereotypering en loopbaanbarrières.

Wat kan de school doen?

In Nederlandse scholen wordt nog weinig aandacht besteed aan het leren omgaan met verwachtingspatronen. We bespreken hieronder verschillende voorbeelden uit internationaal onderzoek om hiermee aan de slag te gaan.

LEERLINGEN OVER VERWACHTINGEN VAN ANDEREN

"Ik praat vaak met mijn vader over mijn toekomst. Hij vindt dat ik elektricien moet worden, maar dat wil ik niet."

"Waarom wil je vader dat je elektricien wordt?"

"Hij denkt dat dat een goede baan voor mij is..."

"... niet omdat het bij mij past, ik weet niet waarom, hij wil alleen dat ik dat word."

"Hij vindt buschauffeur onbelangrijk, maar ik doe wel, wat ik wil."

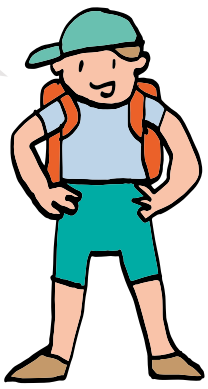

Groepsgesprek

- In de klas inventariseren met welke stereotype verwachtingspatronen leerlingen te maken hebben.
- De invloed van familie, cultuur en docenten op de aspiraties en loopbaankeuzes van leerlingen bespreken.
- In kleine groepjes bespreken wat leerlingen kunnen doen als verwachtingen van anderen hen belemmeren en bij wie ze daarvoor terechtkunnen.

Creatieve werkvormen kunnen helpen bij het bespreekbaar maken van deze onderwerpen en concrete handvatten bieden om leerlingen te ondersteunen. In spelvorm kunnen leerlingen in groepjes bespreken wie zij kunnen inschakelen om hun loopbaandoelen te bereiken (bijv. een oudere broer of zus, een leraar of een buurvrouw). Of ze bespreken de vraag bij wie kun je terecht als je wilt weten of je de studie wel kunt betalen? en wie zou je kunnen vertellen hoe het is om als meisje een technische opleiding te volgen tussen alle jongens?

Stripverhaal/striptekening

- Leerlingen ontwerpen een superheld alter-ego voor negatieve situaties waar ze mee te maken kunnen krijgen (bijv. stereotype opmerkingen van anderen, negatieve verwachtingen van ouders). De superheld bedenkt hoe hiermee om te gaan.
- Leerlingen tekenen een kort stripverhaal waarin hun superheld de hoofdrol speelt en acteren daarna hun stripverhaal, zodat ze oefenen hoe ze in zulke situaties kunnen reageren.

Verhaal afmaken/scenario's bedenken

- Leerlingen lezen een onaf verhaal waarin iemand stereotype uitspraken doet. De leerlingen denken na op welke manieren het verhaal verder zou kunnen gaan en maken het verhaal af met de manier die zij het beste vinden om te reageren op de situatie.

Inzetten rolmodellen

- Rolmodellen uitnodigen en laten vertellen hoe zij hun loopbaankeuzes hebben gemaakt, welke barrières ze daarbij tegenkwamen en hoe ze daarmee zijn omgegaan. Wie hebben ze bijvoorbeeld thuis of op school ingeschakeld. Zet zowel nabije rolmodellen in (bijv. leerlingen uit de bovenbouw of oud-leerlingen) als rolmodellen vanuit verschillende beroepen en sectoren. Voer daarna het gesprek met de klas over mogelijke loopbaanbarrières van leerlingen en hoe ze daarmee kunnen omgaan.

Rollenspel

- Met de klas mogelijke tegenslagen, barrières en hinderlijke verwachtingen van anderen in kaart brengen, daar oplossingen voor bedenken en in een rollenspel oefenen van deze aanpakken in kleine groepjes.

Leerling-, mentor-, oudergesprek

- De mentor heeft o.a. door loopbaangesprekken zicht op het toekomstbeeld van de leerling. Tijdens het leerling-, mentor-, oudergesprek brengt de mentor dit ter sprake en vraagt de ouders hoe zij kijken naar de toekomst van hun kind.
- Als ouders een ander toekomstbeeld hebben vragen naar de motivatie hierbij.
- Het belang benoemen dat leerling eigen keuze leert maken.
- Informatie geven over mogelijke routes en baankansen.

Informatie over beroepen

Leerlingen goed informeren over beroepen in verschillende sectoren is belangrijk. Bespreek in groepsgesprekken succesvolle voorbeelden van meisjes in traditionele 'jongensberoepen' en jongens in traditionele 'meisjesberoepen'. Dit blijkt de interesse van jongens en meisjes voor niet-genderstereotype beroepen te vergroten. Wees bewust van de norm die uitgedragen wordt, laat het vanzelfsprekend zijn dat zowel jongens als meisjes in alle sectoren thuishoren.

Element 7
Zelfvertrouwen bij loopbaankeuzes vergroten

Jongeren op de ISK zijn nieuw in Nederland en hebben weinig beeld van het onderwijssysteem, beroepen en daarbij behorende opleidingen. Jongeren kunnen sowieso onzeker zijn over waar ze goed in zijn. Weinig vertrouwen hebben in de eigen studie- en beroepskeuze kan een belemmering zijn om stappen te zetten in het keuzeproces. En het is zelfs nadelig voor de leerprestaties op school. Zo weten we uit onderzoek dat leerlingen die meer vertrouwen hebben in hun eigen kunnen, ook beter presteren. Ook gaat meer vertrouwen samen met meer motivatie, doorzettingsvermogen en welzijn. Dus alle reden om leerlingen te helpen om hun zelfvertrouwen te versterken, niet alleen in bepaalde vakken, maar ook in het maken van loopbaankeuzes. Voldoende informatie hebben is noodzakelijk om weloverwogen beslissingen te nemen die gebaseerd zijn op kennis en inzicht. Het 7e element is daarom gericht op het versterken van zelfvertrouwen bij loopbaankeuzes door kennisverwerving.

Wat is het doel?

- Leerlingen stimuleren om stappen te zetten in hun studie- en beroepskeuzeproces door het vergroten van hun kennis over studie en beroep.
- Leerlingen hebben voldoende kennis over studie- en beroepsmogelijkheden om een weloverwogen loopbaankeuze te maken.

Hoe kun je leerlingen hierbij effectief begeleiden?

- Zorg ervoor dat leerlingen voldoende informatie krijgen over beroepsmogelijkheden en opleidingen die daarbij passen. Zorg voor aansprekend materiaal, gastsprekers, video's van beroepen, etc.
- Wat bijdraagt aan het zelfvertrouwen is positieve feedback zoals een compliment over waar een leerling goed in is. Als een leerling te horen krijgt: "Dit kan jij niet, dit is te moeilijk voor jou", dan kan dat nadelig zijn voor het zelfvertrouwen. Benadruk kwaliteiten en moedig aan om moeilijke taken te blijven oefenen en uitdagingen aan te gaan. Positieve voorbeelden kunnen hierbij helpen.
- Zelfreflectie is voor meerdere doelen nuttig, ook voor het vergroten van het zelfvertrouwen. Laat leerlingen nadenken en met anderen praten over waar ze goed in zijn. Dit kan hen helpen om meer inzicht te krijgen in hun capaciteiten en in meer vertrouwen in het maken van loopbaankeuzes.
- Maak leerlingen ervan bewust dat LOB over hun eigen toekomst gaat. Als leerlingen ook zelf kunnen kiezen hoe ze hun studie- en beroepskeuzeproces vormgeven, dan steunt hen dit in het vertrouwen om goede beslissingen te nemen.
- Voor de taalontwikkeling van ISK-leerlingen is het belangrijk om een bijbaan te hebben. Die bijbaan kunnen ze ook benutten om in gesprek te gaan met collega's en zo meer kennis opdoen van hun werk en gevolgde opleiding.
- Grote ambities zijn mooi en daar moet ruimte voor zijn, maar te grote doelen ineens maken onzeker. Help leerlingen bij het stapsgewijs stellen van realistische, kleinere, haalbare loopbaandoelen. Succeservaringen kunnen bijdragen aan het zelfvertrouwen.

Welke loopbaancompetenties worden versterkt?

Kwaliteitenreflectie, werkexploratie en loopbaansturing.

Wat kan de ISK doen?

Om vertrouwen te hebben in het kunnen kiezen van een passende opleiding en beroep, is het belangrijk dat leerlingen voldoende informatie hebben over beroepsrichtingen, beroepen en opleidingen die nodig zijn om die beroepen te bereiken. De rol van de ISK hierbij is groot omdat de leerlingen maar ook hun ouders weinig kennis hebben over het Nederlandse onderwijssysteem en beroepenveld. Laat leerlingen actief met de informatie over opleiding en beroep aan de slag gaan. Besteed aandacht aan tekortsectoren (zoals techniek, onderwijs en zorg) zodat leerlingen weten waar arbeidsmarktkansen liggen. Zet alumni in, zij kunnen vertellen over hun werk en hoe ze de keuze voor een opleiding en beroep hebben gemaakt. Oefen ook met praktische vaardigheden, zoals een beroepsbeoefenaar interviewen, een sollicitatiebrief schrijven of sollicitatiegesprek voeren. Veel leerlingen hebben interesse om later misschien een eigen bedrijf te beginnen. Gastsprekers uitnodigen met een eigen onderneming geeft leerlingen meer zicht op of dit wat voor ze is en wat er allemaal bij komt kijken.

Opdrachten

Opdracht 1 – Beroepenfilmpjes*
De opdracht is om eerst een test te maken. Uit de test komt een advies welke sector het beste bij de leerling past. Dan kiest de leerling enkele beroepen die bij die sector passen en bekijkt de filmpjes die daarbij horen. Op het werkblad Leuk beroep vult de leerling de vragen in over het beroep dat het meeste aanspreekt.
- Opdrachtkaart 7 Beroepenfilmpjes

Opdracht 2 – Les Beroepen**
Maak een gratis account bij www.lessonup.nl. Aan het eind van de les Beroepen van Lessonup kan de leerling 5 beroepen noemen en aangeven in welk beroep hij/zij goed is. Ook leert de leerling beroepen te koppelen aan mbo-opleidingen. In deze les zitten 16 slides, met interactieve quizzen, tekstslides en 1 video. Je kunt zelf de tekst op de dia's aanpassen.

- LOB-les beroepen

Opdracht 3 – Challenge beroepen leren kennen***
De leerlingen worden uitgedaagd om in een half uur zoveel mogelijk mensen te interviewen over hun beroep en zo meer te weten te komen over beroepen.
- ISK en LOB Opdrachten

Opdracht 4 – Beroepen onderzoeken***
Leerlingen verdiepen zich in opleidingen en beroepen. Ze vergroten hun zelfbeeld door na te denken over hun eigen kwaliteiten en motieven in relatie tot het beroep dat ze interessant vinden. Ze zoeken informatie over baankansen
- ISK en LOB Opdrachten

Opdracht 5 – Past dit beroep bij me of niet?***
Na een bedrijfsbezoek (of gastles) bedenkt iedere leerling wat van het beroep wel of niet bij hem of haar past. Dit bespreken ze met elkaar.
- ISK en LOB Opdrachten

Opdracht 6 – Zelf snuffelstage regelen door interviews met beroepsbeoefenaars*
De opdracht bestaat uit het interviewen van een beroepsbeoefenaar en het lopen van een snuffelstage.
- ISK en LOB Opdrachten

Opdracht 7 – Hoe kies je een opleiding**
In deze les leert de leerling wat belangrijk is bij het kiezen van een opleiding. Je kunt zelf de tekst op de dia's aanpassen.
- Hoe kies je een opleiding

Ondersteuning bij opdrachten

Bruikbare websites met informatie over opleidingen, beroepen en beroepsbeelden die bij bovenstaande opdrachten als bron gebruikt kunnen worden:
- MBO opleidingen
  www.kiesmbo.nl/opleidingen
- Beroepen
  www.nationaleberoepengids.nl
- Beroepsbeelden
  www.dream2work.com/beroepenkaarten

LEERLINGEN OVER WAT HELPT BIJ HET MAKEN VAN LOOPBAANKEUZES

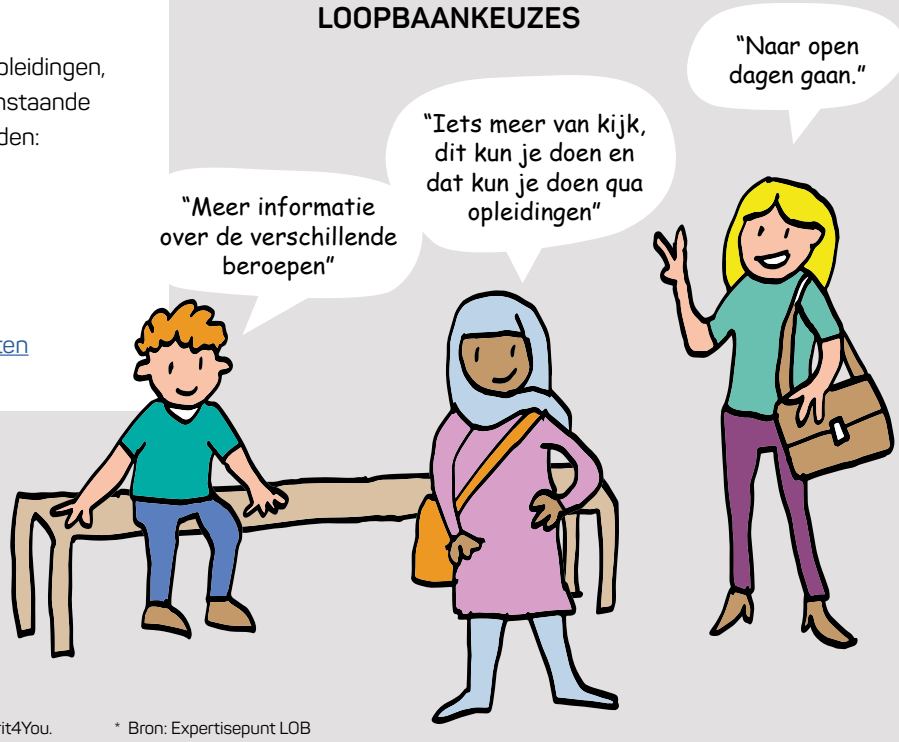

* Bron: www.bekijkjetoekomstnu.nl, mogelijk gemaakt door Spirit4You.

* Bron: Expertisepunt LOB

Visie en beleid

Met de uiteenzetting van de zeven elementen kunnen docenten veel doen om leerlingen te ondersteunen in hun loopbaanproces. Maar behalve docenten die 'de goede dingen doen' is het belangrijk dat er op de ISK een visie is op LOB en beleid. Als dat ontbreekt, is een planmatige, doordachte en eenduidige aanpak vrijwel onmogelijk. Het hangt dan af van individuele mentoren en docenten wat er aan LOB wordt gedaan en activiteiten tijdens het onderwijs op de ISK sluiten dan vaak niet goed op elkaar aan. Hierdoor krijgen niet alle leerlingen wat ze nodig hebben om een weloverwogen loopbaankeuze te maken. In de afgelopen decennia is de aandacht voor LOB gegroeid, maar er is meer aandacht en facilitering vanuit het management nodig om ervoor te zorgen dat LOB geen bijzaak is. Nog altijd komt het voor dat docenten in hun eentje de 'LOB-kar' trekken zonder voldoende draagvlak voor een doorgaande, samenhangende LOB-leerlijn in het team.

Wat is het doel?

- LOB is een volwaardig onderdeel van het onderwijs, net als andere vakken zoals wiskunde of Nederlands.
- Alle leerlingen krijgen kwalitatief goede LOB, met ruimte voor extra begeleiding en ondersteuning voor leerlingen die dat nodig hebben.
- Er is continuïteit in de uitvoering van het LOB-beleid doordat het een teamverantwoordelijkheid is. Het is dus niet afhankelijk van de inzet van individuele docenten.
- Facilitering – LOB heeft een vaste plek in het rooster gedurende de hele periode in de ISK, ook wanneer het onderdeel is van het mentoruur. Bij andere vakken, zoals bij NT2, wordt ook aandacht aan LOB besteed, dit versterkt de teamverantwoordelijkheid.

Hoe stimuleer je een visie en beleid op LOB?

- Het management draagt uit dat LOB belangrijk is en voorziet in tijd en middelen die nodig zijn. Dit onder meer voor voldoende begeleiding voor LOB-activiteiten binnen en buiten de school en praktische zaken zoals kosten voor vervoer bij stages. Maar ook voor lesmaterialen, digitale hulpmiddelen en -platforms die leerlingen kunnen helpen om interesses te verkennen en loopbaanactiviteiten te plannen.
- Zorg voor meerdere verantwoordelijken voor LOB met actieve 'kartrekkers'. Bij personele wisselingen is daarmee de continuïteit in de uitvoering beter geregeld.
- Ga met alle LOB-betrokkenen (teamleiders, decanen, mentoren, vakdocenten) in gesprek om een gemeenschappelijke visie op LOB te vormen en af te spreken wie wat gaat doen. Dit geldt in het bijzonder voor de mentor, die vaak een spilfunctie heeft. Als er onduidelijkheid is of verschil in taakopvatting, dan bestaat het risico dat niet alle klassen en leerlingen goede LOB krijgen.
- Zorg dat docenten en mentoren het belang inzien van LOB en bekwaam zijn in de uitvoering. Dit bevorder je bijvoorbeeld door kennisdeling, uitwisselen van goede voorbeelden maar ook door scholing. (Vak)docenten en mentoren kunnen behoefte hebben aan training in het voeren van loopbaangesprekken of meer kennis over doorstroomeisen en vervolgonderwijs.
- Zorg eerst dat de basis van LOB op orde is voordat je iets nieuws gaat doen. Als huidige activiteiten niet goed lopen, als er onvoldoende tijd is voor een goede voorbereiding en reflectie na praktijkervaringen of als de context onrustig is, zorg dan eerst voor kleine aanpassingen, Met het inbouwen van voorbereiding en reflectie kan dat wat al gebeurt betekenisvoller worden. Ga daarna gezamenlijk in gesprek over wat mist/ nog meer nodig is..
- Betrek externe partners voor samenwerking met de praktijk. Ga dan wel na of de externe partner voor langere tijd ingezet kan worden. Dit om teleurstelling te voorkomen van investering in tijd en geld in een aflopende pilot of tijdelijk gefinancierde interventie. En een (externe) deskundige als procesbegeleiding bij de invoering kan helpen.
- Evalueer regelmatig met docenten en leerlingen hoe effectief het LOB-programma is en pas het waar nodig aan op ervaringen en behoeften van leerlingen en docenten (zie pagina 17, tool 3).

LOB-BETROKKENE OVER VISIE EN BELEID

"Er staat geen beleid op papier, de aanpak hangt heel erg af van waar een leerling naartoe gaat. Bij ons gaat 70, 75 procent naar MBO 1. Daar krijgen ze nog een heel breed pakket. Als een leerling naar het voortgezet onderwijs gaat, dan is dat heel anders dan als een leerling naar het MBO gaat. In de hogere uitstroomgroepen is er wel aandacht voor, bezoeken we open dagen, maar LOB staat niet heel structureel in het rooster".

Tool 1 – LOB taken*

"LOB taken" is een gespreksinstrument om te inventariseren, bespreken en evalueren wie en op welke wijze de verschillende taken van LOB binnen de eigen school uitvoert.

- Expertisepuntlob.nl/lobtaken

Tool 2 – De LOB-scan*

De LOB-scan is een hulpmiddel om de kwaliteitsborging van LOB te evalueren. Dit hulpmiddel geeft inzicht en biedt houvast om in gesprek te gaan over hoe LOB op dit moment in je school/opleiding ervaren wordt.

- Expertisepuntlob.nl/lobscan

Tool 3 – In gesprek met mentoren en docenten over LOB

Bespreek jaarlijks met mentoren en docenten uit de verschillende jaarlagen hoe de uitvoering van LOB verloopt, wat succeservaringen zijn en welke knelpunten ze tegenkomen. Onderstaande voorbeeldvragen kunnen als checklist gebruikt worden.

VOORBEELDVRAGEN

LOB beleid

1. Is er LOB beleid uitgewerkt? Zijn alle betrokkenen bij LOB (docenten, mentoren, decanen) voldoende bekend met het LOB beleid?
2. Is het LOB beleid duidelijk terug te zien in het aanbod van LOB gedurende de gehele ISK?
3. Hoeveel tijd (in het lesrooster en bij de docenten/mentoren/decanen) wordt aan LOB besteed in de instroom- en uitstroomklassen? Is dat voldoende?
4. In hoeverre werk je als ISK samen met het vervolgonderwijs? Zijn er activiteiten waarbij ISK leerlingen kunnen deelnemen aan LOB-activiteiten in het vervolgonderwijs?
5. Wordt er voldoende en regelmatig aandacht besteed aan evaluatie van het LOB beleid?
6. Is er voldoende draagvlak en teamverantwoordelijkheid voor LOB? Zo niet, hoe kunnen we dat versterken?

LOB leerlijn

7. LOB in de instroomklas: Hoe krijgen de leerlingen de basis mee voor het maken van loopbaankeuzes? Wat vinden we van het LOB-aanbod in de instroomklas? Wat kunnen we verbeteren?
8. LOB in de uitstroomgroepen: Hoe worden de leerlingen voorbereid op hun keuze voor een vervolgopleiding of werk? Wat zijn LOB-activiteiten die de leerlingen goed helpen bij het maken van een keuze voor een vervolgopleiding of werk? Wat kan beter?
9. Welke informatie over vervolgopleidingen krijgen leerlingen als zij worden toegeleid naar werk?
10. Is er een doorlopende leerlijn voor LOB vanaf de start op de ISK tot de uitstroom? Hoe verloopt de uitvoering van die doorlopende leerlijn?

Uitvoering LOB

11. Wat zijn de taken van de decaan/LOB-coördinator/mentoren/docenten op het gebied van LOB? Is die taakverdeling voor iedereen duidelijk?
12. Wordt van docenten/mentoren verwacht dat ze LOB op eenzelfde manier vormgeven, of is er ruimte voor eigen inbreng? Waarin verschillen docenten/mentoren wat betreft hun aanpak?
13. Zijn er knelpunten in de vormgeving, organisatie en/of uitvoering van LOB op schoolniveau? Zo ja waaraan merk je dat het niet goed gaat?
14. Zijn er knelpunten op mentor/docentniveau? Zo ja, waaraan merk je dat het niet goed gaat?
15. Zijn er knelpunten op leerlingniveau? Zo ja, waaraan merk je dat het niet goed gaat?
16. Is duidelijk welke leerling(groep)en en/of ouders extra ondersteuning nodig hebben bij LOB en loopbaankeuzes? Hoe doen we dat en wat is er nog meer nodig?

Professionalisering

17. Is er behoefte aan trainingen, cursussen, opleidingen bij LOB-betrokkenen? (bijv. gesprekstraining voor loopbaangesprekken).

* Bron: Expertisepunt LOB

Tool 4 – In gesprek met leerlingen over LOB

Ga regelmatig met groepjes leerlingen en oud-leerlingen in gesprek over LOB om meer beeld te krijgen hoe de leerlingen LOB ervaren, wat ze nuttig vinden en waarvoor extra aandacht nodig is. Dit leidt tot verbeterpunten. Bij onderstaande voorbeeldvragen kun je actieve werkvormen gebruiken door bijvoorbeeld:

- leerlingen te vragen hun antwoord eerst op post-its te schrijven en op te hangen op een groot vel papier;
- leerlingen te vragen op een lijn te gaan staan (bijv. hoe belangrijk vind je de mening van je ouders over je vervolgopleiding?);
- over de lijn te stappen als je bijv. thuis wel eens over beroepen praat. Wie daar thuis niet over praat, blijft staan.

VOORBEELDVRAGEN

Kiezen van een vervolgopleiding & ondersteuning vanuit school

1. Heb je al informatie gekregen over verschillende beroepen?
   a. Wat vind je van de informatie die je over beroepen hebt gekregen?
   b. Welke andere activiteiten kunnen je helpen om meer beeld te krijgen van beroepen?
2. Heb je al informatie gekregen over vervolg-opleidingen?
   a. Wat vind je van de informatie die je over vervolg-opleidingen hebt gekregen?
   b. Wat vind je van de hulp die je op school hebt gekregen bij het kiezen van een vervolg-opleiding?
   c. Welke activiteiten die jouw school organiseerde bij het kiezen van een vervolgopleiding vond je het nuttigst? Waarom?
   d. Welke activiteiten vond je niet nuttig? Waarom niet?
   e. Welke andere activiteiten zouden je kunnen helpen om een goede keuze voor een vervolgopleiding te maken?
3. Wie weet al welke vervolgopleiding je na de ISK wilt gaan doen?
4. Wie heeft wel eens een loopbaangesprek met de mentor of decaan gehad? Wat vond je daarvan?
5. Wat kan de school doen om leerlingen beter te helpen bij de keuze voor een vervolgopleiding?
6. Wie weet al welk beroep je later wilt gaan doen? Wat dan? Waarom lijkt dat beroep je leuk?

Ondersteuning door de sociale omgeving

7. Praten jullie wel eens met je ouders over wat je na de ISK wil gaan doen? Waar hebben jullie het dan over?
8. Helpen je ouders (of belangrijke ander) je bij het maken van een goede keuze? Hoe dan?
9. Praat je wel eens met broer/zus/vrienden/klasgenoten over je keuze voor een vervolgopleiding? Waar hebben jullie het dan over?
10. Hoe belangrijk is het voor je wat je ouders vinden van de vervolgopleiding die je na deze school wil doen? Hoe belangrijk is het voor je wat je docenten vinden? Hoe belangrijk is het voor je wat je vrienden vinden?
11. Voelen jullie je vrij om met je ouders te praten over je keuze? Bijvoorbeeld als je ouders liever willen dat je een andere opleiding kiest? Of staan je ouders achter je keuze?

Tool 5 – Online module 'Faciliteren van het LOB-beleid'*

In deze module krijg je tips om het LOB-beleid van je school in kaart te brengen en te ontwikkelen en handreiking voor versterking van LOB in je school.

- www.expertisepuntlob.nl/scrom/Module2/story

* Bron: Expertisepunt LOB